

Lviv municipal enterprise "Zbiranka". Reveals the order of formation rates for solid waste removal services. Outlines the problem and promising aspects of the ecological development of Ukraine.

Keywords: environmental safety, industrial waste, solid waste, the rules of solid waste, housing services, the tariff, the owners of waste.

УДК 630.90

Здобувач С.О. Задача¹ – Інститут агроекології і природокористування НААН

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛІСОРЕСУРСНОЇ СФЕРИ

Визначено основні напрями формування та джерела забезпечення збалансованої лісоресурсної сфери, спрямовані на посилення економічних, екологічних та соціальних функцій в умовах сталого розвитку. Запропоновано заходи щодо формування механізму збалансованого розвитку лісового сектору економіки.

Ключові слова: лісоресурсна сфера, сталий розвиток, потенціал, лісове господарство, розвиток.

Одним із головних факторів, що впливають на розвиток лісового сектору економіки України, є обсяг і якість лісових ресурсів. Лісовий фонд країни, перебуваючи у державній власності, є одним з найважливіших факторів виробництва, поряд з іншими факторами – працею й капіталом. Від характеру використання лісового фонду залежить рівень соціально-економічного, культурного й духовного розвитку суспільства, а також стан навколишнього середовища. Ресурси лісу розглядають як природну та економічну категорію, що виражає безпосередній зв'язок лісу з діяльністю людини. Лісові ресурси, своєю чергою, відрізняються від інших природних ресурсів низкою особливостей, основними з яких є: відновлюваність ресурсів лісу; їх вікова і породна структура; довготривалість лісовирощування; продукування різноманітної продукції і користностей, які широко використовуються у суспільному виробництві і споживанні.

Розроблення наукової проблематики, пов'язаної з пріоритетними напрямками розвитку природно-ресурсного потенціалу, підвищення ефективності відтворення і збереження природних ресурсів, останніми роками посилилася. Певний внесок у її вирішення зробили: Я.В. Коваль, П.І. Лакида, І.М. Лицур, Е.В. Мішенін, В.І. Пила, І.М. Синякевич, Ю.Ю. Туниця, О.І. Фурдичко та інші. Дослідження цих вчених здебільшого торкаються лісових ресурсів як категорії та теоретичних і методологічних аспектів їх оцінки. Питання ж лісоресурсної сфери як складової лісового сектору економіки вивчено недостатньо, його ми розглянемо у цьому дослідженні.

Раціональне розміщення галузей лісового сектору економіки та розвитку сфери послуг вимагає комплексного підходу до відтворення лісових ресурсів, ефективного використання різноманітної лісопродукції і користностей лісу. Останнє обумовлюється потенційними можливостями лісоресурсного

¹ Науковий керівник: Фурдичко Орест Іванович, директор Інституту агроекології і природокористування НААН, доктор економічних наук, професор, академік НААН

потенціалу – наявності необхідної кількості лісових насаджень різного породного складу, вікової структури та оптимального просторового їх розміщення.

Проаналізувавши еволюцію підходів до визначення складових лісоресурсного потенціалу, треба зазначити, що спостерігається тенденція до сприйняття лісу не лише як джерела видобутку деревини, а і як природного комплексу, який має свій потенціал як сукупність різноманітних ресурсів і виконує безліч корисних функцій, що дають змогу повніше задовольняти потреби усіх зацікавлених суб'єктів господарювання, населення та держави [4, 7, 8]. Виходячи з визначення лісоресурсного потенціалу, сюди будуть входити лісові насадження, полезахисні смуги та інші захисні насадження, недеєвна продукція лісу, екологічні та соціальні функції лісових насаджень [1, с. 44]. Продукти, послуги й користності лісу визначають розвиток і стабільне функціонування практично всіх сфер суспільного виробництва, зокрема промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, зв'язок, утворення, охорону здоров'я; безпосередньо впливає на соціальний і культурний рівень життя населення (табл. 1).

Табл. 1. Структура продуктів і послуг лісу за його багатотипового використання

№ з/п	Ресурси	Способи ресурсного забезпечення	Продукти лісу
1	Деревні	рубки головного користування, рубки проміжного користування	основні види лісопродукції (пиломатеріали, целюлоза, папір, картон)
2	Технічні	підсочування лісу, заготівля кори	скипидар, каніфоль і каучук, танніни, барвники, корки
3	Кормові	сінокосіння, пасовища	сінаж, пасовищний корм
4	Харчові	заготівля дикоростучих плодів підсочування берези, бджільництво, лісомисливське господарство, рибне господарство	ягоди, гриби, горіхи, соки мед, віск, прополіс, м'ясо тварин, дичини, риба
5	Лікарські	заготівля ліків, рослин, плодів, хвої, коренів	медичні препарати
6	Водні	переклад атмосферних опадів у ґрунтові води	чисті й мінеральні води, зокрема лікувальні

За даними державного обліку лісів станом на 2010 р., площа земель лісового фонду в Україні становить 10,8 млн га, зокрема вкритих лісовою рослинністю – 9,4 млн га. Таким чином, лісистість (частка вкритих лісовою рослинністю земель у загальній площі території країни) становить 15,6 %. Цей показник нижчий, ніж у багатьох країнах Європи. До того ж, він значно різниться у регіональному розрізі (табл. 2). Для забезпечення належних екологічних стандартів території лісистість потрібно довести до рівня 21-22 % за рахунок заліснення не використовуваних угідь та низькопродуктивних земель, насамперед, у малолісних регіонах.

Ліси відіграють надзвичайно важливу роль в екологічній системі Землі і через погіршення екологічного стану їх значення невідносно зростає. Внаслідок розвитку промисловості в атмосферу потрапляє багато вуглекислого газу, який вбирає ліс. Ліс продукує близько 50 % кисню, очищає навколишнє середовище від пилки, шкідливих речовин, виділяє фітонциди – речовини, які вбивають в повітрі віруси і мікроби [2, с. 18].

Табл. 2. Основні показники лісоресурсного потенціалу України

Регіон	Лісис-тість, %	Землі лісового фонду, тис. га		Обсяги продукції, робіт та послуг лісового господарства, тис. грн	Заготівля ліквідної деревини: всього, тис. м ³	Наявність полезахисних лісосотруг, тис. га
		всього	вкриті лісом			
Україна	15,6	10782	9400	4097696,6	16145,6	447,3
АР Крим	10,6	331	276	37169,5	59,3	23,8
Вінницька	12,8	363	340	160273,5	667,3	17,5
Волинська	30,9	697	622	211112,9	976,7	0,2
Дніпропетровська	5,2	199	165	30846,4	44,6	42,6
Донецька	6,7	213	179	39882,2	81,2	31,9
Житомирська	32,6	1089	968	616306,2	2444,1	4,7
Закарпатська	50,8	694	648	199216,2	1003,7	0,2
Запорізька	3,9	122	105	23008,0	28,0	52,5
Івано-Франківська	40,9	626	569	215968,0	923,2	–
Київська	20,4	746	572	320277,4	1274,7	13,0
Кіровоградська	6,2	168	153	46409,9	182,8	27,9
Луганська	10,7	340	287	85286,3	230,3	30,2
Львівська	28,5	690	623	287411,4	1106,8	0,1
Миколаївська	3,7	127	91	30767,5	33,9	34,3
Одеська	5,7	260	191	42693,5	77,1	49,8
Полтавська	8,5	271	244	101700,7	367,1	19,8
Рівненська	36,5	846	732	401600,2	1409,5	0,1
Сумська	17,4	445	416	271021,9	962,2	13,3
Тернопільська	13,1	196	181	64528,1	247,2	1,2
Харківська	12,1	419	382	100373,7	421,4	26,1
Херсонська	4,6	265	131	43339,3	127,0	29,0
Хмельницька	12,5	286	259	155878,6	576,1	4,3
Черкаська	15,2	345	317	142624,0	608,0	14,0
Чернівецька	29,2	258	237	199868,9	899,9	–
Чернігівська	20,3	713	649	243702,9	1237,9	–

Джерело: [Дані Державного агентства лісового господарства].

Підраховано, що гектар 20-літнього соснового насадження щорічно поглинає 9,35 т вуглекислого газу і виділяє 7,25 т кисню, 60-літнє насадження виділяє 10 т кисню за рік [5]. Надзвичайно важливими є водоохоронні функції лісу, оскільки він переводить поверхневий стік води у внутрішній шар ґрунту, що веде до зменшення паводків, затоплень, водної ерозії ґрунту, а також поповнює підземний запас води [7]. Крім цього, ліси покращують фізичні і бактеріологічні показники води, зменшуючи її твердість і збільшуючи лужність, очищають річки і озера від забруднень.

Проте внаслідок небезпечного поєднання впливу світової фінансово-економічної кризи з очевидним посиленням екологічних загроз для життя на планеті, лісове господарство стикається з новими, незанимає раніше, викликами. Основні загрози для лісів мають техногенний і екологічний характер (пожежі, вітровали, сніговиці, масове поширення шкідників). Динаміку площі втрачених, унаслідок несприятливих явищ, лісів можна простежити у табл. 2 [2, 6, 8].

Довготривалість лісовирощування зумовлює лісоресурсний потенціал як неперервний принцип невиснажливого та раціонального користування лі-

сом, суть якого зводиться не лише до піклування про задоволення сучасних потреб, а й потреб прийдешніх поколінь, які в процесі сталого розвитку повинні отримати у спадок невиснажений ліс, здатний виконувати свої різно-сторонні функції.

У зв'язку з цим інтегральною вимогою до лісовирощування повинно бути не лише вирощування лісів, а й оберігання їх від хвороб, шкідників, вогню та різних протиправних дій. Для цього потрібно раціонально використовувати кошти, які виділяються на проведення заходів, пов'язаних з лісовирощуванням, неухильно дотримуватись вимог щодо підвищення ефективності лісогосподарського виробництва і на основі єдиної технічної політики, передового досвіду, передової техніки і технології та наукових досягнень прискорювати розвиток лісоресурсного потенціалу, як складової народногосподарського комплексу. На основі еколого-економічних інтересів через призму їх реалізації та захисту з врахуванням конкретних внутрішніх обставин і зовнішніх чинників формуються цілі, завдання та пріоритетні напрямки використання лісоресурсного потенціалу.

Табл. 2. Загибель лісових насаджень в Україні, га

Роки	Всього	Зокрема від:				
		пошкодження шкідливими комахами	хвороб лісу	несприятливих погодних умов	лісових пожеж	інших причин
1990	4020	48	323	2024	1157	468
1995	7468	536	1252	3484	2031	165
2000	8908	388	178	6421	696	1225
2001	8861	272	1726	4187	2579	97
2002	11562	392	2050	6093	2913	114
2003	10045	575	1914	6017	1227	312
2004	8828	1823	2709	3825	361	110
2005	10460	612	2745	5708	930	465
2006	10767	924	3687	4737	1202	217
2007	28080	526	2277	14633	10458	186
2008	17011	685	3234	9443	3296	353
2009	13469	1146	3629	5443	2726	525
2010	20864	1295	5632	10113	3127	697

Джерело: [Дані Державного агентства лісового господарства]

Як бачимо, лісовідновлення і лісорозведення є невід'ємною складовою зростання лісоресурсного потенціалу. Тому садінню лісу надається надзвичайно важливе значення. Воно передбачається головним чином на вирубках і землях після реконструкції малоцінних насаджень, що не відповідають умовам зростання, в середньому щорічно на площі 40-44 тис. га (варіант I), а за умови здійснення заходів з інтенсифікації лісогосподарського виробництва та заліснення неугідь, дуже змитих та інших категорій земель лісогосподарського призначення – 70-100 тис. га (варіант II) [4, с. 128].

З метою переходу лісового господарства на засади сталого розвитку, потрібно сформулювати механізм збалансованого розвитку лісового сектору економіки, переважно за рахунок фінансової стабілізації, структурної модернізації виробництва, раціонального використання лісоресурсного потенціалу,

підвищення ефективності відтворення лісових ресурсів і їх використання, раціональної мобілізації товарного потенціалу з урахуванням науково-технічного прогресу, здійснення заходів щодо екологізації лісгосподарської і лісопромислової діяльності, усунення причин негативного антропогенного впливу на якість лісових екосистем, функціонального зв'язку між всіма блоками народногосподарського комплексу з урахуванням всіх складових і специфіки галузі.

Такий підхід сприятиме формуванню екологічно спрямованої лісової політики, адаптації та інтеграції лісового господарства до соціально-орієнтованої економіки, продуктивному зростанню лісоресурсного потенціалу, збереженню і відновленню біорізноманіття, створення сприятливих умов для збереження навколишнього середовища.

Висновки. Отже, відтворення та використання лісоресурсного потенціалу на засадах сталого розвитку сприятиме збереженню й підсиленню різноманітних корисних функцій лісу, які мають важливе значення для розвитку виробничої сфери і задоволення соціально-культурних потреб населення, а також збільшенню обсягів заготівлі і перероблення побічних лісових продуктів, розвитку мисливства і бджільництва. Це, насамперед, вимагає активізації заходів лісгосподарського характеру щодо забезпечення розширеного відтворення даних ресурсів. З цією метою необхідно збільшувати обсяги лісовідновлення, проводити заходи зі сприяння природному поновленню лісу, здійснювати вирощення стандартних сіянців та саджанців, заліснення деградованих сільськогосподарських угідь та активізувати боротьбу зі шкідниками, хворобами та пожежами лісу.

Удосконалення організації системи управління лісовим господарством на засадах сталого розвитку сприятиме збереженню й підсиленню різноманітних корисних функцій лісу, які мають важливе значення для розвитку виробничої сфери і задоволення соціально-культурних потреб населення, а також збільшенню обсягів заготівлі і перероблення побічних лісових продуктів, розвитку мисливства і бджільництва.

Література

1. Василик Н.М. Механізми стимулювання комплексного використання лісоресурсного потенціалу в ринкових умовах / Н.М. Василик // Економіст : наук. журнал. – 2010. – № 8. – С. 42-45.
2. Замула Х.П. Роль лісового господарства в адаптації до наслідків зміни клімату / Х.П. Замула // Економіст : наук. журнал. – 2011. – № 10. – С. 17-19.
3. Колісник Б.І. Стратегічне планування ефективності функціонування лісогосподарського комплексу регіону : монографія / Б.І. Колісник. – Одеса : Вид-во "Фенікс", 2008. – 264 с.
4. Лицур І.М. Еколого-економічні проблеми просторової організації лісового комплексу України : монографія / І.М. Лицур. – К. : РВПС України НАН України, 2010. – 320 с.
5. Состояние лесов мира 2011 : информац.-аналіт. матеріал. – Рим : Изд-во ФАО. – 2011. – 167 с.
6. Статистичний щорічник України за 2010 рік : стат. зб. – К. : Держкомстат України. – 2011 р. – 552 с.
7. Фурдичко О.І. Лісова галузь України у контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров. – К. : Вид-во "Основа", 2009. – 424 с.

8. Хвесик М.А. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: механізм стимулювання, інституціональне та інноваційно-інвестиційне забезпечення : монографія / М.А. Хвесик, О.М. Шубалий, Н.М. Василик. – К. : ТОВ "ДКС", 2011. – 498 с.

Задача С.А. Приоритетные направления устойчивого развития лесоресурсной сферы

Определены основные направления формирования и источники обеспечения сбалансированной лесоресурсной сферы, направленные на усиление экономических, экологических и социальных функций в условиях устойчивого развития. Предложены меры по формированию механизма устойчивого развития лесного сектора экономики.

Ключевые слова: лесоресурсная сфера, устойчивое развитие, потенциал, лесное хозяйство, развитие.

Zadachina S.A. Priority areas of sustainable development of wood-resource sector

Determined the basic directions of development and sources of balanced wood-resource areas aimed at strengthening economic, ecological and social functions in terms of sustainable development. The proposed measures on the formation mechanism for sustainable development of forestry sector.

Keywords: wood-resource sector, sustainable development, potential forestry development.

УДК 330.332:502.3 (477) *Здобувач О.П. Карбівничий¹ – Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА "ДУНАЙСЬКИЙ"

Розглянуто теоретичні підходи до дослідження розвитку природоохоронних територій України, а також пропозиції щодо їх вдосконалення. Господарська діяльність людини в погоні за високими доходами може призвести до винищення природного багатства будь-якої країни. Очевидно, що повинен бути жорсткий контроль за використанням природних ресурсів. Саме для цього і створюються природоохоронні території практично в усіх країнах світу, не є винятком і Україна.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Природоохоронні території України (далі – ПТ) – території, створені з метою охорони природних ландшафтів від надмірних змін унаслідок господарської діяльності людини на території України. Найважливішими з таких об'єктів є заповідники, національні парки, заказники. Загальна площа природно-заповідного фонду України становить 2,8 млн га.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Міжнародні правила щодо природоохоронних територій беруть початок з 1972 р., коли було підписано Стокгольмську декларацію Конференції ООН з питань навколишнього середовища. Вона встановила, що захист зразків усіх головних типів екосистем повинен бути фундамен-

¹ Наук. керівник: ст. наук. співроб І.М. Лицур, д-р екон. наук